

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA**

ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 785.11:781.22(043.3):785.11(478)

PÎSLARI SNEJANA

**TRATAREA TIMBRULUI ÎN CREAȚIA SIMFONICĂ
A LUI PAVEL RIVILIS**

SPECIALITATEA 653.01 – MUZICOLOGIE

Autoreferatul tezei de doctor în studiul artelor și culturologie

CHIȘINĂU, 2019

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului *Muzicologie, compoziție și jazz* al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Chișinău, Republica Moldova.

Conducător științific:

Berezovicova Tatiana, doctor în studiul artelor, profesor universitar interimar la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice.

Referenți oficiali:

1. **Krul Petro**, doctor habilitat în studiul artelor, profesor, academician al Academiei de Științe de Învățământ Superior din Ucraina, șef al Catedrei *Arte interpretative* a Universității Naționale Subcarpatice *V. Stefanik*, or. Ivano-Frankivsk, Ucraina.
2. **Tcacenco Victoria**, doctor în studiul artelor, profesor universitar interimar, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice.

Componența Consiliului științific specializat:

1. **Ghilaș Victor**, doctor habilitat în studiul artelor, conferențiar cercetător, cercetător științific principal, Institutul Patrimoniului Cultural – **președinte**
2. **Rojnoveanu Angela**, doctor în studiul artelor, conferențiar universitar, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice – **secretar științific**
3. **Melnic Victoria**, doctor în studiul artelor, profesor universitar, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice
4. **Țircunova Svetlana**, doctor în studiul artelor, profesor universitar, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice
5. **Galaicu Violina**, doctor în studiul artelor, conferențiar cercetător, cercetător științific coordonator, Institutul Patrimoniului Cultural
6. **Mustea Gheorghe**, compozitor, academician al Academiei de Științe a Moldovei, profesor universitar, conducător artistic și dirijor al Orchestrei Simfonice Naționale a IPNA Compania Teleradio Moldova

Susținerea tezei va avea loc la 17 iunie 2019, ora 14.00, în cadrul ședinței Consiliului științific specializat D 653.01-32, abilitat cu dreptul de a organiza susținerea tezelor de doctor în studiul artelor și culturologie la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, str. Alexei Mateevici, 111, Sala Senatului.

Teza și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova (Chișinău, str. 31 august, 1989, 78A), la biblioteca Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice (str. Alexei Mateevici, 87) și pe site-ul C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expedit la „____” _____ 2019

Secretar științific al Consiliului științific specializat:

Rojnoveanu Angela, doctor în studiul artelor,
conferențiar universitar, AMTAP _____

Conducător științific:

Berezovicova Tatiana, doctor în studiul artelor,
profesor universitar interimar, AMTAP _____

Autoare: **Pîslari Snejana** _____

© Pîslari Snejana, 2019

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Pavel Rivilis (1936-2014) a fost un compozitor remarcabil, Artist al Poporului din Republica Moldova, profesor al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, eminent pedagog, educatorul unei pleiade de compozitori neordinari. Moștenirea sa artistică, care a devenit parte integrantă a culturii muzicale naționale, include creații de diferite genuri, precum sonată, suită, operă ș. a. Cu toate acestea, compozitorul s-a manifestat plenar mai ales în sfera muzicii orchestrale, cele mai reprezentative fiind opusurile scrise în anii 1970-1990, precum *Dansuri simfonice*, *Concert pentru orchestră*, *Unisonuri*, *Burdoane*, *Stihira*. Un loc aparte în palmaresul acestei individualități creatoare îl ocupă transcripția orchestrală a *Ciaconei* din *Partita nr.2* în re minor de J. S. Bach pentru vioară solo, ea constituind un exemplu de interpretare creatoare și, totodată, atență a unei celebre capodopere muzicale din epoca barocului.

Orientarea stilistică a creației simfonice a lui Pavel Rivilis se încadrează în direcțiile caracteristice timpului, în primul rând, cea neofolclorică, ceea ce s-a manifestat în calitățile respective ale tematismului și în metodele de lucru cu timbrul muzical. Sintetizând, pe de o parte, tradițiile orchestrale ale barocului, clasicismului și romantismului, iar pe de alta – particularitățile artei muzicale populare moldovenești, compozitorul a creat un stil orchestral propriu, original și recognoscibil.

Opusurile simfonice ale lui P. Rivilis au fost interpretate de multe ori în Federația Rusă, Ucraina, Polonia, România, țările Baltice, Marea Britanie, Olanda, Israel, Ungaria, Bulgaria, fiind editate în Moldova, Rusia, Elveția. Creațiile sale orchestrale au fost incluse în programele cursurilor speciale de organologie, orchestrație, istoria stilurilor orchestrale, istoria muzicii naționale, polifonie și forme muzicale la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, precum și în mai multe instituții de învățământ superior din alte țări.

Pavel Rivilis considera aspectele tehnologice ale compoziției ca fiind determinante în evaluarea artistică a unui opus muzical, astfel el nu începea lucrul asupra unei piese noi fără stabilirea prealabilă a unei sarcini compoziționale speciale. Printre ideile relevante, realizate în creațiile sale simfonice, pot fi evidențiate, pe de o parte, utilizarea timbrurilor pure și mixte în realizarea monodiei vocale și a celei instrumentale, fapt ce i-a permis să reconstituie unele procedee arhetipale ale interpretării populare, iar pe de alta, principiul organistic ca modalitate timbral-factuală specifică de formare a țesăturii orchestrale.

Opusurile simfonice semnate de P. Rivilis, neavând corespondente în muzica din Republica Moldova, se caracterizează prin concepții clare și prin realizare artistică novatoare, îndrăzneță și neobișnuită, atingând un nivel de etalon, ceea ce este extrem de actual la etapa

contemporană a evoluției componisticii din țara noastră, când se constată schimbul de generații și este deosebit de importantă valorificarea tradițiilor și deschiderea unor căi noi de realizare a acestora. Cele expuse mai sus determină actualitatea temei cercetării de față.

Obiectul cercetării îl constituie creațiile simfonice scrise de P. Rivilis în anii 1970–1990, reprezentative pentru stilul de maturitate artistică a compozitorului: *Dansurile simfonice*, *Unisonuri*, *Concert pentru orchestră*, *Burdoane*, *Stihira*, transcripția orchestrală a *Ciaconei* de J. S. Bach pentru vioară solo.

Descrierea situației în domeniul de investigare și identificarea problemelor de cercetare. Având în vedere rolul important pe care l-a avut P. Rivilis în evoluția muzicii simfonice autohtone, contribuția sa în dezvoltarea teoriei și practicii gândirii componistice nu a fost studiată suficient. Unele cercetări muzicologice, semnate de N. Zeifas, Z. Stolear, L. Răileanu, V. Axionov, M. Belîh, E. Mironenco, T. Popa, T. Berezovicova, conțin observații asupra anumitor lucrări simfonice ale compozitorului. Totodată, în studiile vizate nu este reflectat specificul timbral al creațiilor compozitorului, nu este trasată evoluția viziunii sale referitoare la orchestra simfonică, nu este prezentată o concepție unitară privind gândirea simfonică a maestrului. Situația respectivă a determinat stabilirea problematicii cercetării de față, care se axează pe aspectul timbral al creațiilor orchestrale semnate de P. Rivilis.

Scopul lucrării rezidă în evidențierea particularităților de interpretare a timbrului în creațiile simfonice ale lui P. Rivilis. Scopul propus determină realizarea următoarelor **obiective**:

- 1) analiza bazei metodologice a cercetării și formularea unor teze fundamentale, ce ar permite studierea specificului timbral al creațiilor simfonice scrise de P. Rivilis în anii 1970-1990;
- 2) caracterizarea sferei de imagini, a dramaturgiei muzicale și a mijloacelor de expresie muzicală a lucrărilor compozitorului;
- 3) relevarea principalelor metode de lucru cu timbrul ale lui P. Rivilis, în baza analizei partiturilor creațiilor sale;
- 4) determinarea particularităților de reproducere a procedeelelor de interpretare folclorică moldovenească prin utilizarea timbrurilor pure și mixte în creațiile simfonice ale lui P. Rivilis;
- 5) identificarea specificului redării monodiei prin mijloace orchestrale;
- 6) elucidarea problemei de realizare a principiului organistic, ca un mijloc special de organizare a arhitectonicii, facturii și timbrului în creațiile pentru orchestră simfonică de P. Rivilis.

Metodologia cercetării științifice se axează pe un complex de metode direcționate

spre abordarea istorico-teoretică a problemei propuse spre cercetare. Printre metodele științifice generale și speciale, utilizate în lucrare, menționăm analiza și sinteza, inducția și deducția, metoda muzicologică a analizei integrale, metoda analizei comparate ș. a.

Baza metodologică a cercetării o constituie lucrările științifice fundamentale semnate de autori autohtoni și străini, ce se referă la câteva direcții de cercetare. Unele dintre acestea (autorii lor fiind N. Rimski-Korsakov, S. Vasilenko, D. Rogal-Levițki, Iu. Fortunatov ș. a.) conțin observații practice și sinteze teoretice asupra timbrului muzical, a orchestrației, a specificului organizării timbrale a discursului muzical. Altele (semnate de T. Alexandru, I. Zemțovski, G. Cocearoca, Ia. Mironenco) sunt dedicate folclorului muzical și diverselor probleme ale creației componistice. Un grup aparte l-au constituit lucrările ce examinează creația lui P. Rivilis și, în special, opusurile sale simfonice scrise în anii 1970–1990 (printre acestea menționăm studiile lui Z. Stolear, N. Zeifas, L. Răileanu, V. Axionov).

Noutatea și originalitatea științifică. Teza este o primă lucrare muzicologică în care creația simfonică a lui P. Rivilis apare ca subiect central al studiului. În lucrare, pentru prima dată în știința muzicii din Republica Moldova sunt abordate probleme ce vizează interpretarea timbrului în creația simfonică, realizarea monodiei cu mijloace orchestrale și gândirea orchestrală organică. Originalitatea cercetării este determinată de identificarea metodelor de lucru ale lui P. Rivilis cu timbrul muzical ca parametru principal al țesăturii orchestrale.

Problema științifică importantă soluționată în teză constă în conturarea unei viziuni de ansamblu asupra tratării timbrului în creația simfonică a lui Pavel Rivilis, fapt ce contribuie la conștientizarea procesului de lucru al compozitorului cu materialul orchestral, precum și la determinarea importanței creațiilor semnate de P. Rivilis în cultura muzicală din Republica Moldova.

Semnificația teoretică. Teza reprezintă un aport considerabil la dezvoltarea domeniilor importante ale muzicologiei, precum istoria muzicii, istoria stilurilor orchestrale, orchestrație. Aspectele tezei, de asemenea, prezintă interes pentru specialiștii în științele conexe, cum ar fi psihologia muzicală, culturologia. Rezultatele investigației pot servi drept bază pentru viitoarele cercetări în domeniile vizate.

Valoarea aplicativă a lucrării este determinată de faptul că materialele tezei pot fi folosite ca un suport științifico-didactic în predarea cursurilor de *Compoziție*, *Organologie*, *Orchestrație*, *Istoria stilurilor orchestrale*, *Istoria muzicii naționale*. Recomandările practice incluse în studiu vor fi utile muzicologilor, compozitorilor și dirijorilor orchestrelor simfonice în activitatea lor științifică și de creație.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. Evaluarea creației simfonice a lui P. Rivilis care prezintă un material bogat pentru cercetarea stilului orchestral al compozitorului și a metodelor sale de lucru cu timbrul.
2. Comprehensiunea timbrurilor pure utilizate de P. Rivilis pentru exprimarea particularităților interpretării muzicale folclorice prin intermediul mijloacelor orchestrei simfonice.
3. Evidențierea timbrurilor mixte, care reprezintă un mijloc de relevare a monodiei în creația simfonică a lui P. Rivilis.
4. Conceptualizarea timbrurilor mixte iluzorii, ce apar în percepția ascultătorului ca urmare a îmbinării dimensiunilor muzicale reale și imaginare.
5. Argumentarea principiului organistic ca o dominantă timbral-stilistică a muzicii simfonice a lui P. Rivilis.

Implementarea rezultatelor științifice. Materialele tezei sunt implementate de autoare în creația componistică și în activitatea didactică în cadrul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice și în Centrul de Excelență de Educație Artistică *Ștefan Neaga*.

Aprobarea rezultatelor științifice. Teza a fost discutată la ședința secției *Muzicologie* a departamentului *Muzicologie, compoziție și jazz* al AMTAP (15.06.2018), la Seminarul științific de profil la specialitatea 653.01 – *Muzicologie* (19.10.2018) și a fost recomandată spre susținere. Materialele tezei și-au găsit reflectare în comunicările prezentate de autoare la 14 conferințe științifice în cadrul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Academiei de Științe din Moldova, Conservatorului de Stat din Astrahan (Federația Rusă).

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele cercetării sunt reflectate în 13 articole publicate în edițiile de specialitate din Republica Moldova și Rusia, dintre care 9 – în reviste științifice recomandate de CNAA.

Volumul și structura lucrării. Teza cuprinde 123 de pagini de text de bază și conține adnotări în limbile rusă, română și engleză, introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 200 de surse în 3 limbi, 4 anexe, 68 de exemple muzicale, 16 tabele.

Cuvinte-cheie: dramaturgie timbrală, monodie, orchestră simfonică, Pavel Rivilis, principiu organistic, timbru, timbru mixt, timbru pur.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** este argumentată alegerea obiectului de cercetare, sunt stabilite scopul și sarcinile lucrării, sunt prezentate actualitatea și gradul de noutate științifică, importanța teoretică și practică, este expusă informația despre aprobarea materialelor tezei.

În primul capitol, *Bazele metodologice ale studierii timbrului muzical și a tratării lui în creația simfonică a lui P. Rivilis*, se examinează cercetările științifice ale autorilor autohtoni și străini, împărțite în două grupuri. Primul conține observații practice și sinteze teoretice ce vizează timbrul muzical, organologia, orchestrația, specificul timbral al organizării discursului muzical. Cel de-al doilea grup include lucrări dedicate creației lui P. Rivilis, folclorului muzical și diverselor probleme ale creației componistice.

În primul subcapitol, *Probleme teoretice ale cercetării timbrului în muzică*, în baza studierii lucrărilor semnate de I. Aldoșina, L. Kuznețov, J.-N. Weid, A. Jarkov, B. Teplov, N. Garbuzov, E. Nazaikinski, Iu. Rags, V. Țîtovici, M. Manafova, T. Litvinova, S. McAdams, R. Platz și F. Wharton, A. Bregman ș. a., sunt sistematizate datele despre evoluția gândirii timbrale, este formulată definiția timbrului, sunt determinate cele trei abordări ale studierii esenței, proprietăților și funcțiilor acestuia: acustică, psihologică și artistică. Ultimul aspect, cel mai important pentru prezenta cercetare, este determinat de axarea lui P. Rivilis pe realizările în domeniul orchestrației din epocile precedente, ce și-au găsit reflectare în cercetările de teorie și istorie a orchestrei simfonice. Printre acestea amintim lucrările de organologie și teorie a orchestrației de H. Berlioz, F.-Au. Gevaert, M. Glinka, Ch.-M. Widor, N. Rimski-Korsakov, D. Rogal-Levițki, M. Ciulaki, N. Agafonnikov, S. Vasilenko, D. Klebanov, N. Zreakovski, G. Bașçikov, W. Piston, A. Casella și V. Mortari, W. Demian, N. Gâscă, A. Pașcanu ș. a. Un domeniu aparte îl constituie cercetările de istorie a orchestrei simfonice și a stilurilor orchestrale semnate de G. Blagodatov, A. Veprik, F. Vitacek, A. Carse, Iu. Fortunatov. O componentă importantă a acestui subcapitol o reprezintă lucrările semnate de D. Arutiunov, I. Barsova, S. Borodavkin, I. Viskova, E. Denisov, B. Emelianov, L. Mnațakanian, I. Novikova, S. Ponomariov, R. Terterian, A. Tihomirova, I. Finkelstein, V. Țîtovici, I. Șabunova, A. Schnittke, D. Șulgin ș. a. în care este relevat rolul timbrului în creația componistică. Printre problemele abordate în această categorie de cercetări sunt analiza timbrală, rolul timbrului în arhitectonică și dramaturgie, îmbinarea funcțiilor compozițională și expresivă ale timbrului muzical, conexiunea timbrului cu alte mijloace de expresivitate.

Specificul muzicii instrumentale din secolul XX dictează apariția etnoorganologiei ca domeniu științific, prezentat în etnomuzicologia românească și moldovenească prin studiile lui T. Alexandru, T. Burada, T. Cerne, L. Berov, J. Vizitiu, V. Chiseliță ș. a. În contextul tezei, de o importanță deosebită este monografia lui V. Ghilaș *Timbrul în muzica instrumentală tradițională de ansamblu*, dedicată caracteristicii timbrale a ansamblurilor instrumentale tradiționale.

Cel de-al doilea subcapitol, *Problematika muzicologică axată pe creația componistică a lui P. Rivilis*, conține caracterizarea literaturii științifice ce abordează

problemele teoretice legate de muzica compozitorului. În articolul monografic semnat de N. Zeifas sunt analizate tehnica motivică-variantică, factura creațiilor simfonice ale lui P. Rivilis și reflectarea în cadrul acestora a tradițiilor folclorice. În lucrarea vizată este introdusă, pentru prima dată, noțiunea de *principiu imitativ al sonorității de orgă*, ca un tip al mixturii orchestrale specific operelor compozitorului.

În studiile lui Z. Stolear este urmărită evoluția creației lui P. Rivilis, se caracterizează gândirea orchestrală a compozitorului legată de simfonizarea melosului național. Cercetarea monografică *Pavel Rivilis: picături din adevărul vieții*, semnată de T. Popa, conține unele observații cu privire la stilistica creației instrumentale a lui P. Rivilis, fiind identificate tendințele neoclasice, neobaroce, neofolclorice. Autoarea relevă și unele aspecte privind reflectarea monodiei în *Stihira*.

Creațiile lui P. Rivilis s-au aflat și în sfera intereselor științifice ale lui V. Axionov, care le-a inclus în panorama genurilor simfonice din Republica Moldova. V. Axionov a analizat opusurile orchestrale ale compozitorului din perspectiva apartenenței stilistice și celei de gen, a tehnicii componistice și a unor particularități ale scriiturii orchestrale, dedicând un articol aparte *Stihirei* lui P. Rivilis. O caracterizare succintă a lucrărilor simfonice ale compozitorului este realizată de E. Mironenco în monografia *Creația componistică din Republica Moldova la confluența secolelor XX-XXI (genurile instrumentale, teatrul muzical)*. Creațiile lui P. Rivilis au devenit obiect de cercetare și pentru M. Belîh, care studiază dezvoltarea variantică-variatională a materialului *quasi-folcloric* și structura organizării procesului tematic. Ciclurile de suită ale lui P. Rivilis și principiul de suită al gândirii muzicale în creația lui au fost abordate de T. Berezovicova.

La studierea muzicii simfonice a lui P. Rivilis, o atenție deosebită s-a acordat cercetărilor ce vizează probleme ale conexiunilor creației componistice cu folclorul. În acest context, o contribuție importantă îi aparține lui V. Axionov, care a clasificat principiile de bază ale utilizării folclorului muzical în arta componistică, precum citarea, imitarea, transformarea și asimilarea. De asemenea, sunt valoroase și contribuțiile teoretice asupra metodelor de lucru cu materialul folcloric semnate de G. Cocearova și Ia. Mironenko.

Un rol important în studierea muzicii lui P. Rivilis l-au avut lucrările semnate de L. Răileanu, primele în muzicologia națională dedicate aspectului timbral al creațiilor compozitorului. Analizând metodele de lucru ale lui P. Rivilis cu folclorul, muzicologul relevă tehnologii speciale de structurare a țesăturii orchestrale, abordări timbrale neobișnuite, legate de tradițiile bogate ale interpretării populare în ansamblu și de măiestria lăutarilor.

Vorbind despre arta de interpretare instrumentală folclorică, ale cărei particularități s-au regăsit în discursul muzical al creațiilor orchestrale ale lui P. Rivilis, menționăm prezența mai multor studii muzicologice și etnomuzicologice dedicate stilisticii interpretative populare,

mai ales celei violonistice, semnate de autori din România și Republica Moldova, precum T. Alexandru, Gh. Ciobanu, V. Cosma, B. Cotlearov, V. Chiseliță, N. Slabari.

Studiind problemele monodiei, am apelat la lucrările lui Iu. Tiulin, A. Ciugaev, T. Berșadskaia, V. Holopova, N. Uspenski, care tratează monodia ca tip special al melodiei pe o singură voce, bazat pe principiul de organizare linear-melodic. În muzicologia autohtonă despre acest fenomen scrie Gh. Ciobanu, tratându-l ca pe un mijloc de îmbogățire a limbajului și a stilului muzicii contemporane. O importanță deosebită, în contextul cercetării de față, în care sunt abordate aspecte ale sonorității organistice a țesăturii muzicale, le au studiile consacrate orgii, scrise de N. Bakeeva, I. Braudo și I. Barsova.

Concluzii la capitolul 1.

1. În primul capitol a fost analizat un spectru larg de surse muzicologice ce reflectă problematica cercetării privind timbrul muzical, orchestra simfonică, specificul timbral al creațiilor orchestrale, studiul folclorului și reflectarea acestuia în arta componistică, monodia și caracterul monodic, sonoritatea organistică ca o particularitate distinctivă a discursului orchestral, creația lui P. Rivilis.

2. Muzicologia contemporană abordează timbrul ca una dintre componentele cele mai complexe ale discursului sonor, ce se bazează pe sinteza caracteristicilor acustice ale sunetului și a capacităților psihice de percepție ale acestuia de către ascultător. În acest sens, în studierea timbrului sunt importante contribuțiile acusticii și ale psihologiei muzicale.

3. Timbrul, ca mijloc de expresivitate muzicală, și-a găsit reflectare în lucrările fundamentale din domeniul teoriei și istoriei orchestrei, a istoriei stilurilor orchestrale, în studiile dedicate aspectelor timbrale ale partiturilor. Componenta timbrală este prezentă, într-un fel sau altul, în lucrările de organologie și orchestrație. În unele cercetări sunt prezentate particularitățile gândirii orchestrale a marilor compozitori și condiționarea acesteia de epoci concrete; sunt studiate diverse modalități ale organizării timbrale ale discursului muzical. Printre problemele științifice actuale se evidențiază rolul timbrului în arhitectonică și dramaturgie, îmbinarea funcțiilor compoziționale și expresive ale timbrului muzical, conexiunile dintre timbru și alte mijloace de expresivitate. Un grup aparte îl constituie lucrările de etnoorganologie dedicate diferitelor aspecte ale studierii timbrului instrumentelor muzicale și a organizării timbrale a muzicii instrumentale tradiționale.

4. În cercetările muzicologice, creațiile orchestrale ale lui P. Rivilis sunt abordate din punct de vedere al evoluției istorice, al locului în panorama generală a muzicii simfonice, al particularităților genului și ale stilului, al organizării materialului tematic și al anumitor procedee ale scriiturii componistice. În opusurile sale orchestrale de orientare neofolclorică s-au regăsit trăsăturile artei lăutarilor și tradițiile populare ale interpretării în ansamblu.

5. Deși creația lui P. Rivilis a fost abordată de muzicologi, constatăm totuși că studiile

existente nu abordează în mod direct tema tezei. Astfel, cercetarea noastră unde lucrările simfonice ale compozitorului sunt analizate prin prisma componentei timbrale, poate fi considerată ca una de pionierat în știința muzicală din Republica Moldova.

În cel de-al doilea capitol este examinată *Expresivitatea timbrurilor pure în creațiile simfonice ale lui P. Rivilis din anii 1970-1990*.

În primul subcapitol, *Tratarea instrumentelor grupului de cordofone*, sunt analizate particularitățile utilizării instrumentelor cu coarde în lucrările simfonice semnate de compozitor în anii 1970–1990. Păstrând semnificația acestor instrumente stabilită deja în istoria muzicii simfonice universale, compozitorul, totodată, pune pe seama coardelor sarcina de a reda particularitățile artei interpretative populare.

Rolul viorilor a fost tratat de P. Rivilis, în mare măsură, prin analogie cu utilizarea acestora în grupul corespunzător al formațiilor instrumentale de muzică populară. În lucrările neofolclorice, compozitorul a apelat la procedeele lăutărești de interpretare violonistică, cum ar fi *rubato*, melismatica complicată, *attacca* sunetului prin *glissando*, utilizarea coardelor libere. Viorile, ca o componentă de bază a grupului de cordofone, sunt prezente în trei registre: grav și mijlociu-grav (în cazurile când este necesar de a conferi melodiei un aspect arhaic), mijlociu și mijlociu-acut (în contrapunerea sferei tematice vocal-cantabile cu cea de dans), acut și supra-acut (în suprapunerea verticală a straturilor scriiturii orchestrale în care viorile interpretează melodii cu profil improvizatoric).

Un rol deosebit în creațiile lui P. Rivilis îl au registrele mijlociu-acut și acut al violinelor, violoncelelor și contrabașilor, care îndeplinesc funcția de completare a sonorității violonistice cu o expresivitate aparte. În lucrările neofolclorice, instrumentele respective au nu doar un rol tematic, ci și unul ce sugerează factura de acompaniament caracteristică cobzei și țambalului, dar și sonoritatea instrumentelor de percuție. În afară de aceasta, coardele participă la crearea pedalei "aeriene", personificate pe plan timbral. Originală este și utilizarea contrabasului solo în registrul acut, iar cadența din partida acestuia, în mișcarea a doua din *Unisonuri*, capătă trăsături de parodie, întrucât timbrul greoi al contrabasului contravine caracterului lejer și vertiginos al temei.

Cel de-al doilea subcapitol, *Instrumentele generice și adiționale din grupul aerofonelor din lemn*, relevă utilizarea multiplă a diverselor instrumente aerofone din lemn, atât generice (flaut, oboi, clarinet, fagot), cât și a celor adiționale (flautul *piccolo*, flautul alto, oboiul *d'amore*, cornul englez, clarinetul mic, clarinetul-bas, contrafagot). Includerea acestor instrumente, utilizarea particularităților orchestrației de consort deseori determină apariția unor aluzii la diverse stiluri istorice (în special, la cel din epoca barocului, în mișcarea a doua a *Concertului pentru orchestră*).

Analiza partiturilor simfonice ale lui P. Rivilis permite evidențierea a două modalități

de abordare a timbrurilor aerofonelor din lemn: prima vizează utilizarea acestora în „zona de expresivitate maximă” (N. Rimski-Korsakov), cea de-a doua ține de depășirea diapazonului uzual, precum și de contrapuneri acanonice ale diferitelor registre. Unele exemple concludente ale primei modalități le găsim în secțiunea mediană a părții întâia și la începutul părții a cincea din *Dansurile simfonice*, unde linia melodică la saxofonul solo se desfășoară în registrul mijlociu-acut al instrumentului, acela amintind de sonoritatea taragotului. Cea de-a doua modalitate este demonstrată în mișcarea a doua a aceluiași ciclu, în dramaturgia căreia un rol important revine atât utilizării instrumentelor în afara zonei interpretării expresive, cât și alternării diverselor registre ale instrumentelor generice și adiționale.

Cel de-al treilea subcapitol este intitulat *Particularitățile de utilizare a instrumentelor grupului aerofon de alamă*. Aplicarea instrumentelor aerofone de alamă în creația simfonică a lui P. Rivilis se remarcă printr-o bogată paletă de modalități de emiterie a sunetului și de nuanțe dinamice. Timbrul alămurilor, îmbinat cu o linie melodică respectivă, deseori sugerează sonoritatea unor semnale de vânătoare. Se întâlnesc și cazurile neobișnuite ale utilizării aerofonelor de alamă în factura de acompaniament: astfel, în segmentul culminant al mișcării a doua din *Unisonuri*, sunetele sacadate ale trompetei în registrul grav, cu accente pe primul și pe al cincilea timp al măsurii, conferă acompaniamentului un colorit de tobă mare. O altă sugestie muzicală apare în duetul flautului și al tubei din mișcarea a patra a *Dansurilor simfonice*: flautul, care cântă o temă cu un caracter de dans în registrul supra-acut, amintește de sonoritatea unui instrument popular aerofon de tip fluier, iar tuba ce acompaniază flautul în registrul grav profund, alături de talgere și toba mare, imită efectul sonor al instrumentului popular *buhai*.

Participarea alămurilor în calitate de instrument solistic este strâns legată de expresivitatea de caracter al timbrului. Astfel, originalitatea tratării trombonului solo în secțiunea mediană a mișcării a cincea din *Dansurile simfonice* rezidă în faptul că timbrul lui intră în contradicție cu specificul doinei ca gen liric. Cadența finală a tubei solo din mișcarea a doua din *Unisonuri* conferă dansului rapid de tip *geamparale* un caracter oarecum neîndemânic din cauza unei articulări neclare, „mormăite” a instrumentului în registrul acut.

Cel de-al patrulea subcapitol descrie *Aluziile timbrale și de zgomot ale instrumentelor de percuție*. Partiturile lui P. Rivilis conțin o mare diversitate de instrumente de percuție ce joacă un rol important în dramaturgia orchestrală. Drept exemplu de atribuire acestor instrumente a unor funcții de expunere a materialului tematic pot servi partidele timpanelor solistice din mișcările a doua și a patra din *Unisonuri*, cât și cele din părțile întâia și a treia din *Dansurile simfonice*, unde coloritul timbral al acestor instrumente determină activizarea ulterioară a dezvoltării temei. Dialogul tematic și ritmic cu alte grupuri orchestrale

este caracteristic fragmentului inițial din mișcarea a doua din *Unisonuri*, în care impulsul tematic incipient este inițiat de expunerea succesivă a timpanelor și a tobei mici. Timbrul neobișnuit al instrumentelor de percuție solo pregătește expunerea melodiei la violoncele și contrabasuri. Datorită sonorității ”murmurânde” a coardelor grave, ritmul tobei mici continuă a fi perceput un timp, chiar și după încetarea sonorității acestora. Sunt originale și procedeele de imitare a sonorității percuției, create prin intermediul îmbinării proprietăților acustice ale diferitor instrumente din alte grupuri orchestrale. Astfel, în debutul primei părți din *Dansuri simfonice*, îmbinarea contrabașilor și a timpanelor creează un timbru unitar al tobei mari.

Concluzii la capitolul 2.

1. În creațiile lui P. Rivilis din anii 1970–1990, timbrurile pure ale orchestrei simfonice deseori creează asociații cu sonoritatea instrumentelor populare. Compozitorul utilizează activ instrumente cu coarde grave și acute, iar procedeele de interpretare la acestea își lasă amprenta asupra specificului interpretativ al altor instrumente, prin utilizarea unei diversități de poziții ale registrului și ale procedeele de interpretare. Rolul coardelor este important în expunerea liniilor melodice personificate pe plan timbral, a isonurilor, a vocilor contrapunctice și a pedalelor, în crearea verticalei armonice și a efectelor coloristice.

2. Grupul aerofonelor din lemn în creațiile lui P. Rivilis este prezentat atât de instrumente generice, cât și de cele adiționale. În creațiile orchestrale ale compozitorului din anii 1970–1990 pot fi evidențiate două modalități de tratare a timbrurilor aerofonelor din lemn: primul este legat de utilizarea acestora în zona interpretării expresive, iar cel de-al doilea – de ieșirea din diapazonul uzual, cât și de contrapuneri acanonice dintre diverse registre ale instrumentelor aerofone generice sau ale celor adiționale.

3. Utilizarea instrumentelor din grupul aerofonelor de alamă al orchestrei simfonice se remarcă prin diversitatea modalităților de emisie a sunetului, a nuanțelor dinamice, a unor procedee deosebite de interpretare (*glissando*, *frullato* ș. a.), cât și prin utilizarea surdinelor. Timbrul alămurilor, în îmbinare cu desenul melodic caracteristic, în lucrările de orientare neofolclorică creează o atmosferă pastorală, fiind potrivit și ca un mijloc de personificare plastică.

4. În partiturile creațiilor neofolclorice ale lui P. Rivilis (*Dansuri simfonice*, *Unisonuri*) sunt pe larg folosite atât partidele originale ale instrumentelor de percuție, cât și imitarea sonorității acestora, realizată prin contopirea proprietăților acustice ale diverselor instrumente ce fac parte din alte grupuri orchestrale. Sunt de remarcat unele exemple de expunere a materialului tematic de către instrumentele de percuție, precum și dialogurile intonațional-tematice și ritmice între acestea și alte grupuri orchestrale.

Capitolul al treilea, intitulat *Timbrurile mixte în creația simfonică a lui P. Rivilis ca mijloc de exprimare a monodiei*, abordează monodia ca tip specific al melodiei pe o singură

voce, bazată pe principiul linear-melodic al organizării discursului muzical. Valorificarea de către P. Rivilis a procedeele tehnologice proprii culturilor monodice a început în anii 1970, devenind o dominantă stilistică a creației sale pe parcursul deceniilor ulterioare. Faptul identificării unor trăsături comune între coralul gregorian, cântarea *znamenny* rusească, monodia armeană și bulgară, a constituit pentru compozitor un punct de pornire pentru realizarea gândirii monodice, fapt ce s-a manifestat în mod plener în *Dansuri simfonice*, *Unisonuri* și *Stihira*.

Primul subcapitol, *Mixturile timbrale în realizarea monodiei de tip instrumental în Dansurile simfonice de P. Rivilis*, este dedicat unuia dintre cele mai importante opusuri orchestrale în creația componistică din Moldova, ce a îmbogățit muzica națională cu noi idei, apropiind-o astfel de mostrele mature ale simfonismului din alte țări europene. Mixturile timbrale în partitura *Dansurilor simfonice* sunt exprimate prin trei tipuri de abordări instrumentale: primul este legat de modificarea (intensificarea sau atenuarea) unui timbru din contul altuia, cel de-al doilea generează formarea unui colorit sonor nou, în timp ce al treilea se caracterizează prin nivelarea nuanțelor timbrale.

Primul tip este prezent în secțiunea mediană a primei mișcări a ciclului, prin unisonul flautului și a oboiului, ce expun melodia în octava întâia, oboiul completând sonoritatea flautului și amplificând strălucirea timbrală a acestuia. În secțiunea dezvoltatoare din mișcarea a treia, timbrul complex al aerofonelor (mixtul sonor format din patru corni în octava întâia și tuba în octava mare) conferă verticalei orchestrale un anumit echilibru.

Cel de-al doilea tip generează formarea unor aluzii sonore neobișnuite. Drept mostră a unei astfel de îmbinări poate servi prima mișcare a *Dansurilor simfonice*, bazată pe alternarea unor replici dialogate dintre instrumentul solistic și mixturile aerofonelor din lemn, ceea ce creează efectul similitudinii timbrurilor participanților la dialog. Același tip de mixt este utilizat în secțiunea mediană a părții a cincea a ciclului, unde, în urma îmbinării timbrurilor unor instrumente aerofone din lemn, apare o culoare orchestrală nouă, care amintește de sonoritatea unui instrument popular arhaic.

Cel de-al treilea tip poate fi regăsit în prima parte a *Dansurilor simfonice*: iluzia prezenței tobei mari (instrument cu înălțime nedeterminată) este exprimată prin îmbinarea coardelor grave cu fagotul și timpanele. Astfel de tip este prezent și în tema de bază a părții a cincea, în care este imitat zgomotul unei sărbători populare.

În cel de-al doilea subcapitol, ***Procedee timbrale speciale de exprimare a monodiei de natură vocală în Unisonuri de P. Rivilis***, este cercetată utilizarea de către compozitor a diverselor îmbinări ale instrumentelor în *Unisonuri* – creație în care timbrul capătă semnificația de parametru multidimensional, polisemantic în structura lineară a țesăturii muzicale. Ideea compozițională de referință a ciclului rezidă în realizarea monodiei ca formă

de gândire muzicală: în mișcările impare este abordată monodia vocală, iar în cele pare – monodia instrumentală. Fiecare dintre părți se deosebește printr-o sarcină artistică și tehnică originală și printr-o modalitate corespunzătoare de exprimare.

Tema primei mișcări din *Unisonuri* sugerează asociații ambigue: pe de o parte, ea amintește de un cântec arhaic de ritual, iar pe de alta, este apropiată de genul de psalmodie. În procesul de dezvoltare a materialului intonațional inițial, un rol important îi revine aspectului timbral, datorită căruia se creează iluzia includerii și excluderii libere a vocilor participanților la desfășurarea ritualului. Melodia este localizată, cu prioritate, în registrul mijlociu ce coincide cu diapazonul vocii umane. Cinci variante ale temei corespund cu cele cinci etape de dezvoltare a ei, în care participă diverse grupuri de voci. Efectul sonorității corale a monodiei se atinge atât prin utilizarea unor mixturi formate din registrele instrumentale mai catifelate, egalând sonoritatea, cât și prin evidențierea unor timbruri în cadrul îmbinării, contrapunând registrele de caracter ale instrumentelor.

La baza tematismului mișcării a treia din *Unisonuri* stă o melodie de sorginte vocală, cu trăsături de bocet. Nuanța orchestrală principală este conturată de îmbinarea a trei trompete, iar diferența timbrală dintre acestea este asigurată de prezența sau absența surdinei. Compozitorul tinde spre o apropiere maximă a celorlalte instrumente de sonoritatea trompetelor. Densitatea mixturilor timbrale, în mișcarea spre culminație, se amplifică treptat pe plan dinamic și prin mijloace orchestrale.

Subcapitolul al treilea, *Exprimarea timbrală a monodiei vocale în Stihira de P. Rivilis*, relevă dezvoltarea principiilor de realizare a monodiei inițiate anterior în *Unisonuri*. Tema *Stihirei* este apropiată de cântarea rusă *znamenny*. Principiul de expunere a ei suscită anumite asociații cu cântul responsorial (antifonic), în care se succed partidele solistului și corului. Forma strofică de cuplet a lucrării este prezentată prin alternarea a trei blocuri tematice. Tema principală, încredințată ”soliștilor”, amintește de exprimarea inspirată a canonarhului, iar cântarea ”corală” o comentează într-o manieră mai reținută și obiectivă.

Efectul cântării corale este accentuat prin sonoritatea omogenă a instrumentelor în cadrul mixturilor. Idei de omogenizare îi este subordonată și alegerea componenței orchestrale, din care sunt excluse lemnele adiționale (cu excepția cornului englez), alăturile grave și grupul de percuție, în timp ce ansamblul de trompete și corni în secțiunile ”corale” constituie baza verticalei orchestrale și este asociat în mod direct cu cântarea corală.

Fiecare secțiune din *Stihira*, în condițiile unei situații timbrale unitare, are o întindere temporală suficientă, iar multitudinea îmbinărilor timbrale conferă, de fiecare dată, nuanțe diverse sonorității materialului tematic.

Concluzii la capitolul 3.

1. În *Dansuri simfonice*, P. Rivilis exprimă monodia de tip instrumental, reunind, în

cadrul tematismului cu caracter dansant și doinit, două componente timbrale eterogene. Pe lângă iluziile timbrale, ce apar datorită creării unor condiții artificiale ale sonorității trezind asociații cu timbruri ale instrumentelor populare, pentru reliefarea mai intensă a liniei melodice sunt utilizate dublări timbrale complexe. Structura armonică a discursului muzical în aceste cazuri nu este afectată, însă sonoritatea generală capătă un caracter aspru și o anumită instabilitate intonațională. Aici instrumentele sunt utilizate în zona lor de maximă expresivitate, fiind dublate într-o sunare de unison – în primă, octavă sau chiar în două octave. Există trei tipuri ale unor astfel de dublări: primul este legat de schimbarea unui timbru din contul altuia, cel de-al doilea generează o nouă sonoritate, iar tipul al treilea se caracterizează prin nivelarea nuanțelor timbrale.

2. Monodia de natură vocală este valorificată foarte convingător în mișcările impare ale *Unisonurilor*. Succedarea unor combinații timbrale diferite relevă multitudinea nuanțelor emoționale ale temei principale din prima mișcare a ciclului. Aici efectul de interpretare corală a unui cântec liric este atins prin intermediul dublărilor la octavă și la unison, mai rar, prin dublarea la două octave, cu ambitusul interior completat sau nu. În calitate de culoare orchestrală principală a temei bocetului din mișcarea a treia, apare combinarea a trei trompete ce se succed cu celelalte instrumente, apropiate după sonoritate cu acestea.

3. La baza *Stihirei* este pusă monodia inspirată de cântarea rusă *znamenny*, iar expunerea acesteia amintește de cântul responsorial, structurat pe intrările succesive ale solistului și corului. Efectul de cântare corală este accentuat prin alegerea grupurilor de instrumente și registrelor diverse.

Capitolul 4, Principiul organistic, ca însușire timbral-factuală a discursului orchestral în creațiile lui P. Rivilis din anii 1970-1990, este dedicat gândirii organistice reliefate în structura țesăturii orchestrale a unor mișcări din *Dansurile simfonice* și *Unisonuri*, precum și a *Ciaconei*. Sonoritatea orgii este legată, în creațiile lui P. Rivilis, de realizarea unor sarcini compoziționale diverse: neofolclorice – în *Dansurile simfonice* și *Unisonuri*, neobaroce – în *Ciacona*. În primul caz, principiul organistic este evocat pentru a dezvălui potențialul monodiei și posibilitățile simfonizării acesteia, iar în cel de-al doilea, este raportat direct la orgă ca instrument ce determină în mare măsură concepție muzical-filosofică a barocului.

Primul subcapitol, Schimbările lente de timbru și orchestrarea terasată ca manifestare a principiului organistic, descrie una din calitățile facturii în creațiile lui P. Rivilis din anii 1970. Este cunoscut faptul că lucrările scrise pentru orgă nu conțin schimbări frecvente ale registrelor, scriiturii, timbrului, dinamicii. Volumul mare al masei sonore determină amploarea structurii muzicale, din care cauză forma unei lucrări pentru orgă este constituită, de obicei, din blocuri tematice destul de extinse, ce au un conținut dinamic și

timbral diferit.

Prima parte din *Dansurile simfonice* are construcția timbrală bazată pe caracterul variantic al blocurilor a căror succesiune relevă o dinamică terasată și o structură în blocuri a orchestrației, sugerând asociații cu aplicarea diverselor claviaturi ale orgii. Din această perspectivă, în muzica *Dansurilor* pot fi distinse patru blocuri, fiecare constituind o variantă timbrală a celui precedent. În *Unisonuri* schimbările timbrale lente sunt observate în mișcarea a patra a ciclului formată din trei secțiuni destul de întinse, fiecare conținând o ”modulație timbrală” treptată. În transcripția orchestrală a *Ciaconei* sunt succedate grupuri instrumentale diverse din punct de vedere al forței și densității, prin analogie cu registre sau claviaturi ale orgii. Un rol important în transcripție îl are timbrul cordofonelor, drept exemplu în acest sens servind expunerea inițială a temei de către violoncele. Timbrul viorilor solo este important în special în structurile ce conțin recitative, ce pot fi tratate ca niște ”abateri lirice” de la temă. Lemnele îmbogățesc variațiunile cu noi nuanțe coloristice, atât în structurile tematice, cât și în liniile contrapunctice, în timp ce alăturările largesc posibilitățile dinamice ale orchestrei, conferind sonorității forță, strălucire și servind, totodată, drept pedală armonică și sprijin ritmic al facturii.

Cel de-al doilea subcapitol, *Dispoziția specifică a registrelor în cadrul discursului orchestral*, abordează unele aspecte ale imitării registrelor orgii în creațiile orchestrale ale lui P. Rivilis, unde pot fi evidențiate cinci modalități de utilizare a dispoziției organistice specifice: labialele convenționale, lingualele convenționale, *streicher*-ul convențional, *principal*-ul convențional și *organo pleno*. În secțiunile extreme ale primei mișcări din *Dansurile simfonice*, specificul imitației registrelor labiale este realizat în așa mod încât în blocurile timbrale impare, instrumentele ce nu se referă la cele labiale capătă caracterul acestora, iar în blocurile pare ele se apropie de caracterul lingualelor. În mișcarea finală din *Unisonuri*, primul compartiment se deosebește prin predominarea timbrurilor ”mate”, cu o sonoritate catifelată, fapt ce permite caracterizarea lor ca labiale convenționale; în cel de-al doilea compartiment predomină grupul lingualelor. Timbrul cordofonelor, în anacruză către secțiunea a treia a finalului, poate fi determinat ca fiind echivalent cu *streicher*-ul orgii, iar vigurosul *tutti* ce încheie lucrarea amintește de *organo pleno*.

Dacă în *Dansurile simfonice* ce reflectă tendința neofolclorică, principiul organistic realizându-se ca una din legitățile compoziționale ale lucrării, atunci în *Ciaconă*, ca gen ce aparține muzicii baroce, acest principiu s-a manifestat mai larg și a căpătat nu doar o importanță constructivă, ci și una filosofică. În transcripția *Ciaconei*, compozitorul a demonstrat sonoritatea orgii în întreaga ei splendoare, oferind fiecărui registru organistic o importanță deosebită. Spre exemplu, grupul coardelor (*streicher*-ul convențional) este utilizat în expunerea temei de bază, precum și în „abaterile lirice”. Grupurile labialelor și lingualelor

convenționale au devenit forță motrice a dezvoltării dramaturgice a țesăturii orchestrale. *Principal*-ele convenționale sunt folosite atât în juxtapunerea ”registrelor” pe orizontala, cât și în suprapunerea lor pe verticala, iar piramida sonoră de tip *organo pleno* marchează culminația procesului muzical.

Concluzii la capitolul 4

1. În *Dansurile simfonice*, *Unisonuri* și în transcripția *Ciaconei* de J. S. Bach, principiul de bază al dramaturgiei orchestrale este cel organistic. Această însușire a demersului orchestral este înțeleasă ca formă specifică de organizare a materialului care și-a găsit reflectare în schimbările timbrale lente și în principiul terasat al orchestrației, în contrapunerea contrastantă a blocurilor timbrale și în dispoziția deosebită a registrelor, exprimată în divizarea convențională a instrumentelor în labiale și linguale.

2. Schimbarea lentă a timbrurilor este caracteristică pentru prima mișcare a *Dansurilor simfonice*, în care pot fi urmărite patru blocuri amplasate în câteva secțiuni ale formei și unite printr-o singură concepție timbrală. În *Unisonuri* acest principiu traversează trei secțiuni destul de întinse ale mișcării a patra a ciclului. În transcripția orchestrală a *Ciaconei* bachiene forma de variațiuni polifonice se desfășoară domol, determinând utilizarea unor schimbări timbrale lente.

3. În creațiile orchestrale ale lui P. Rivilis din anii 1970 este utilizat pe larg principiul orchestrării terasate a blocurilor tematice, fapt ce creează asociații cu aplicarea diverselor registre ale orgii. Întinderea fiecărui bloc este condiționată de corelarea unor caracteristici obiective ale timbrului sau ale mixturii timbrale cu specificul percepției lor auditive. În prima parte din *Dansurile simfonice* și în partea finală din *Unisonuri*, desfășurarea timbrală în diverse dublări are loc pe parcursul a patru blocuri. *Aliquot*-ele intervalice diverse constituie particularitatea scriiturii orchestrale a lucrărilor în cauză. În *Ciaconă*, structura terasată a orchestrației se desfășoară pe parcursul întregii forme, în care se succed diverse după grupuri orchestrale, ce determină nu doar vigoarea și densitatea masei orchestrale, ci și caracterul acesteia.

4. Un alt aspect al manifestării principiului organistic, determinat ca dispoziție specifică a registrelor, rezidă în utilizarea solistică sau combinată a instrumentelor labiale sau linguale, în funcție de poziția registrului în cadrul materialului muzical concret. Specificul abordării de către compozitor a instrumentelor labiale și linguale în blocurile timbrale împerecheate din prima parte a *Dansurilor simfonice* este realizată în așa fel, încât în blocurile impare timbrurile capătă caracterul instrumentelor labiale, iar în blocurile pare – caracterul celor linguale. Registrul sonor al mixturii aerofonelor din lemn acute amintește de instrumentele linguale în *organo pleno* și formează o coroană sonoră, ce încununează cu strălucire și splendoare prima mișcare a lucrării. În partea concluzivă din *Unisonuri*, patru

secțiuni ale formei sunt structurate după principiul succesiunii în următoarea ordine: labiale, linguale, *streicher* și *principal*, acesta din urmă reprezentând un *tutti* orchestral viguros. Cantitatea grupurilor registrelor organistice din care se compune baza factuală a transcripției *Ciaconei*, în comparație cu *Dansurile simfonice* și *Unisonuri*, se mărește până la cinci: labiale, linguale, *streicher*, *principal* și *organo pleno*, fiecare dintre ele având o importanță deosebită în dramaturgia muzicală a lucrării.

PRINCIPALELE CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Problema științifică soluționată în teză a permis crearea unui tablou integral al tratării timbrului în creația simfonică a lui Pavel Rivilis, completarea și îmbogățirea plenară a cunoștințelor despre procesul de lucru al compozitorului cu materialul orchestral, oferind posibilitatea de a aprecia locul creațiilor sale simfonice în cultura muzicală din Republica Moldova. Studiarea literaturii muzicologice ce abordează timbrul muzical, moștenirea artistică a lui P. Rivilis și probleme teoretice legate de creația compozitorului, precum și analiza lucrărilor sale au lărgit și au aprofundat cunoștințele acumulate anterior în comunicarea personală cu el, determinându-ne să expunem următoarele **concluzii**.

1. Timbrul, fiind o componentă importantă a lucrărilor orchestrale, a constituit obiectul cercetărilor din domeniul teoriei și istoriei orchestrei, în care sunt studiate diverse tipuri ale organizării timbrale a țesăturii muzicale, în contextul unor sarcini artistice concrete, sunt incluse informații prețioase cu privire la semantica timbrurilor și coloritul orchestral, în care sunt relevate particularitățile gândirii orchestrale a marilor compozitori și dependența acesteia de epoca și direcția stilistică concretă. În aria problemei investigate se includ, de asemenea, și studiile fundamentale din domeniul acusticii și psihologiei percepției muzicale, care explică multe legități ale organizării timbrale a unei lucrări muzicale, aducând o contribuție importantă în cercetarea timbrului, ca una dintre componentele fundamentale ale limbajului muzical.

Baza teoretică indicată deschide posibilități reale de studiere a particularităților utilizării timbrului ca mijloc de expresie ce determină specificul gândirii componistice în diverse domenii ale creației instrumentale.

2. Pavel Rivilis este unul dintre maeștrii recunoscuți ai muzicii orchestrale, în lucrările sale factorul timbral având un rol fundamental. Cu toate acestea, în studii muzicologice dedicate creației compozitorului, dimensiunea timbrală nu a fost reflectată într-o măsură suficientă. În prezenta teză s-a întreprins o încercare de a completa acest gol prin studierea timbrului în opusurile simfonice ale autorului, scrise în anii 1970–1990, precum: *Dansuri simfonice*, *Unisonuri*, *Burdoane*, *Stihira*, *Concert pentru orchestră* și transcripția orchestrală a *Ciaconei* din *Partita* în re minor pentru vioară solo de J. S. Bach. O analiză detaliată a

partiturilor create în perioada de maturitate artistică a compozitorului permite expunerea concluziei că, fiind un excelent cunoscător al potențialului timbral al orchestrei simfonice și a istoriei stilurilor orchestrale, P. Rivilis a tins în mod conștient spre anumite rezultate artistice, făcând uz în creația sa atât de procedee aprobate ale scriiturii orchestrale, cât și de unele mai puțin obișnuite.

3. Am demonstrat aspectul inovativ al viziunii componistice a lui P. Rivilis în soluționarea unor sarcini artistice și tehnice, evidențiind importanța timbrului în exprimarea conținutului și organizării formei, în configurarea unui tot integrat a opusului muzical. Astfel, partiturile primei părți din *Dansurile simfonice* și a mișcării a patra din *Unisonuri* se remarcă printr-o structură în blocuri. Fiecare dintre acestea, în calitate de constituent al compoziției, deține un colorit timbral individual, iar schimbările timbrale contrastante creează, respectiv, o atmosferă de dans popular energic sau de *tocată* pentru orgă. În transcripția orchestrală a *Ciaconei*, dezvoltarea timbrală este exprimată sub forma unor variațiuni ce se desfășoară domol. În cadrul variațiunilor are loc edificarea unei linii timbral-dramaturgice logice, care își află sorgintea în originalul bachian, fiind elaborată minuțios prin intermediul mijloacelor orchestrale moderne. În partea a treia din *Unisonuri* și în *Stihira* a fost identificat principiul re-creării, prin mixturi orchestrale, a unor maniere interpretative de intonare vocală ritualică, totodată, fiind relevat și rolul timbrului în reflectarea simbolisticii programului latent. Am constatat faptul că în mișcarea a doua din *Dansuri simfonice*, prin intermediul grupurilor generice și adiționale ale aerofonelor din lemn este obținut efectul imitației sonorității instrumentelor populare, iar în mișcarea a doua a *Concertului pentru orchestră*, îmbinarea lor contrastantă creează asociații cu diversitatea componentei *consort*-elor – ansamblurilor instrumentale din epoca barocului.

4. Timbrurile pure și mixte în opusurile de orientare neofolclorică ale lui P. Rivilis creează asociații cu sonoritatea instrumentelor populare. Compozitorul utilizează activ cordofonele în toate registrele, procedeele de interpretare la ele lăsându-și amprenta asupra specificului interpretativ al altor participanți la actul instrumental. Grupul aerofonelor din lemn, prezentat prin instrumentele generice și cele adiționale, îmbogățește componenta orchestrei prin noi timbruri de caracter. În partiturile simfonice ale lui P. Rivilis din perioada de maturitate artistică sunt evidențiate două modalități de tratare a aerofonelor din lemn: prima se referă la utilizarea zonei de interpretare expresivă, iar cea de-a doua – de depășirea diapazonului uzual și de contrapunerile libere ale registrelor diverse din cele două grupuri ale aerofonelor din lemn. Utilizarea grupului de alămuri se remarcă prin diversitatea procedeelelor de emisie a sunetului, a nuanțelor dinamice și a unor procedee de interpretare specifice. Timbrul aerofonelor de alamă, îmbinat cu desenul ritmic caracteristic, contribuie deseori la redarea semnalelor coarnelor păstorești sau de vânătoare, iar participarea instrumentelor

solistice ale grupului are un efect deosebit în cazurile când potențialul lor de expresie muzicală servește drept suport pentru personificarea conținutului de imagini plastice ale lucrării.

5. Timbrurile mixte în creația simfonică a lui P. Rivilis reprezintă un mijloc de exprimare a monodiei. Monodia instrumentală este realizată în *Dansuri simfonice* prin îmbinarea a două sau mai multe componente timbrale eterogene în tematismul cu caracter de dans sau în cel doinit. Instrumentele muzicale utilizate în mixturi sunt valorificate în zona de maximă expresivitate și sunt reunite în unison de primă, octavă sau două octave. Totodată, compozitorul face uz de trei tipuri de dublări: primul este legat de amplificarea sau diminuarea unui timbru din contul altuia, cel de-al doilea generează formarea unui colorit sonor nou, iar tipul al treilea se caracterizează prin nivelarea unei sau altei nuanțe timbrale. Deseori, în rezultatul îmbinării instrumentelor, apar iluzii timbrale, ca niște consecințe ale contopirii, în percepția auditivă, a două dimensiuni muzicale: reală și imaginară. Iluziile timbrale create în *Dansurile simfonice*, prin formarea unor condiții artificiale ale sonorității, sugerează deseori asociații cu timbrurile instrumentelor populare. Totodată, pentru reliefarea mai pregnantă a liniei melodice, P. Rivilis folosește dublări timbrale complexe, iar sunarea lor generală capătă un aspect aspru, propriu formațiilor populare – tarafurilor.

6. Analiza lucrărilor lui P. Rivilis din anii 1970–1990 a oferit posibilitatea să se contureze procedeele originale de realizare a monodiei de natură vocală prin mijloace orchestrale. Astfel, în mișcările impare din *Unisonuri*, renunțarea deliberată la plurivocalitatea armonică generează dezvoltarea maximală a potențialului melosului vocal popular. Totodată, în prima mișcare a ciclului se manifestă efectul interpretării corale a unui cântec liric obținut prin utilizarea registrelor mijlocii ale mixturii cu sonoritate catifelată, în diverse dublări, cu scopul de a uniformiza sonoritatea sau de a accentua unul dintre timbruri. Senzația de cântare corală apare și în *Stihira*, unde este utilizat principiul responsorial al expunerii materialului muzical: aici efectul este atins prin îmbinarea sonorității omogene a instrumentelor cu evidențierea unor voci separate din contul specificității timbrurilor de caracter ale acestora. În mișcarea a treia din *Unisonuri*, în calitate de culoare sonoră principală, apare îmbinarea din trei trompete, iar diferența dintre timbrurile acestora este determinată de prezența sau absența surdinei. Și sonoritatea celorlalte instrumente este apropiată la maxim de sonoritatea trompetelor, aceasta datorită, pe de o parte, poziției registrelor, iar, pe de alta, grație capacității auzului uman de a menține în memorie acuitatea timbrului dominant, ce se fixează în percepție sub forma unei sonorități ”reminiscente” distincte.

7. Pentru prima dată în știința muzicală din Republica Moldova a fost analizat în mod detaliat principiul organistic ca formă acustică specifică de organizare a materialului orchestral, care se manifestă în *Dansuri simfonice*, *Unisonuri* și în *Ciaconă*. Principiul

organistic este legat și de orchestrarea terasată, fapt ce și-a găsit reflectare în schimbările timbrale lente și în contrapunerea contrastantă a blocurilor timbrale, creând asociații cu utilizarea diverselor claviaturi ale orgii. A fost trasată conexiunea dintre întinderea sonoră a fiecărui bloc și caracteristicile obiective ale timbrurilor sau mixturi timbrale, pe de o parte, și specificul percepției auditive a acestora, pe de alta. Astfel, în prima parte din *Dansurile simfonice* și în finalul din *Unisonuri*, desfășurarea timbrală are loc sub forma juxtapunerii celor patru blocuri contrastante, prezentate în diverse dublări; în *Ciacona*, structura terasată a orchestrării se exprimă sub forma succesiunii unor grupuri instrumentale diverse, pe tot parcursul formei. O altă modalitate de realizare a organisticii este și dispoziția specifică a registrelor prin utilizarea solistică sau combinată a instrumentelor aerofone linguale sau labiale, în funcție de pozițiile registrului din materialul muzical concret. În blocurile impare din prima parte a *Dansurilor simfonice*, unele timbruri sau mixturile timbrale preiau caracterul instrumentelor labiale, iar în blocurile pare – al celor linguale. În cele patru compartimente ale formei părții finale din *Unisonuri*, timbrurile se expun în următoarea succesiune: labiale, linguale, *streicher* și principal, exprimat printr-un viguros *tutti* orchestral. Baza factuală din *Ciacona* o constituie cinci grupuri ”de orgă”, fiecare având o anumită semnificație în dramaturgia muzicală a lucrării.

8. Identificarea, în teza de față, a particularităților de exprimare a timbrului în creațiile simfonice ale lui P. Rivilis, evidențiază înaltul profesionalism, originalitatea gândirii artistice și inventivitatea timbrală excepțională a compozitorului, calități ce îl plasează în rândul marilor maeștri ai scriiturii orchestrale din secolul XX.

Creațiile simfonice ale lui P. Rivilis, la toate etapele evoluției artei componistice din Republica Moldova, au fost considerate drept etalon al atitudinii unui compozitor față de realizarea orchestrală a unei idei artistice. Bazându-se pe tradițiile barocului, clasicismului și romantismului, sintetizându-le cu procedeele artei muzicale populare, compozitorul a creat propriul stil orchestral, original și recognoscibil. Creațiile lui P. Rivilis, ce aparțin ”fondului de aur” al muzicii orchestrale naționale, alături de opusurile unor simfoniști recunoscuți ai secolului trecut, cum au fost V. Zagorschi, S. Lobel, V. Poleacov, se evidențiază pe fundalul general datorită prospețimii și caracterului neordinar al abordărilor timbrale. Numeroasele revelații orchestrale, ce se găsesc din abundență în partiturile lui P. Rivilis, nu s-au perimat odată cu trecerea timpului, ci au devenit antologice. Metodele de lucru ale autorului cu timbrul, un parametru atât de important al limbajului muzical, își păstrează și astăzi importanța, contribuind la formarea profesională a noilor generații de compozitori.

RECOMANDĂRI

1. Lărgirea ariei explorării analitice în domeniul timbrului în creația simfonică a compozitorilor din Republica Moldova, direcționate spre cercetarea creațiilor ce nu au fost incluse în obiectul de cercetare al lucrării de față.
2. Realizarea unei cercetări panoramice vizând tradițiile și inovațiile în tratarea componentei timbrale a lucrărilor muzicale, ce ar include creațiile orchestrale ale lui P. Rivilis și ale altor compozitori din Republica Moldova.
3. Analiza partiturilor simfonice ale lui P. Rivilis în contextul creației orchestrale a compozitorilor din Republica Moldova și din alte țări.
4. Realizarea activității redacționale și editoriale în vederea publicării opusurilor lui P. Rivilis, păstrate în manuscris.
5. Popularizarea creației simfonice a lui P. Rivilis sub formă de interpretare în concerte, înregistrări audio și video.
6. Utilizarea mai intensă a creațiilor simfonice ale lui P. Rivilis în procesul didactic în instituțiile de învățământ muzical din țară.
7. Elaborarea unor recomandări metodice pentru studenți referitoare la analiza scriiturii orchestrale a lui P. Rivilis și a altor compozitori din Republica Moldova.

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE LA TEMA TEZEI

2. Articole științifice în diferite ediții

2.2. Articole în colecții științifice internaționale din străinătate:

- 2.2.1. Пысларь С. *О тембровых контрастах и некоторых особенностях их воплощения. К вопросу о живописи в оркестровке.* В: Педагогика и искусство. Сборник научных трудов. Вып. 3. Воронеж: типография ВГПУ, 2015, p. 69–75. ISBN 978-5-00044-307-1.

2.3. Articole științifice în reviste de specialitate din Registrul Național

Categoria C:

- 2.3.1. Pîslari S. *Rolul paletei timbrale în „Dansurile simfonice” de Pavel Rivilis (partea a II).* În: Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice. Chișinău: Notograf Prim, 2009, Nr. 1-2 (8-9), p. 85–89. ISSN 1857-2251.
- 2.3.2. Пысларь С. *Некоторые особенности восприятия тембра в «Симфонических танцах» Павла Ривилиса: к вопросу реализации иллюзорных тембров.* В: Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice. Chișinău: VALINEX SRL, 2011, Nr. 1-2 (12-13), p. 25–33. ISSN 1857-2251.
- 2.3.3. Pislari S. *Imaginative timbre (Timbrul imaginar).* În: Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice. Chișinău: Grafema Libris, 2012, Nr. 1 (14), p. 83–89. ISSN 1857-2251.
- 2.3.4. Пысларь С. *О некоторых особенностях оркестрового мышления в «Симфонических танцах» Павла Ривилиса. К вопросу о реализации принципа органности на примере первой части.* В: Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice. Chișinău: VALINEX SRL, 2012, Nr. 3 (16), p. 46–55. ISSN 1857-2251.
- 2.3.5. Пысларь С. *О некоторых особенностях передачи оркестровыми средствами звучания народного инструментария в Симфонических танцах Павла Ривилиса.* В: Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice. Chișinău: VALINEX SRL, 2012, Nr. 4 (17), p. 44–53. ISSN 1857-2251.
- 2.3.6. Пысларь С. *Некоторые формы нетрадиционной трактовки сольных тембров в симфоническом творчестве Павла Ривилиса.* В: Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice. Chișinău: VALINEX SRL, 2013, Nr. 3 (20), p. 41–47. ISSN 1857-2251.
- 2.3.7. Пысларь С. *О некоторых особенностях оркестровой технологии в «Унисонах» Павла Ривилиса.* В: Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. Chișinău: VALINEX SRL, 2014, Nr.1 (21), p. 31–38. ISSN 2345 – 1408. Categoria C.
- 2.3.8. Пысларь С. *О тембровых контрастах и некоторых особенностях их воплощения в симфоническом творчестве П. Ривилиса.* В: Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. Chișinău: Grafema Libris, 2015, Nr. 1 (24), p. 99–105. ISSN 2345-1408. Categoria C.

2.3.9. Пысларь С. «*Стихира*» Павла Ривилиса. Особенности оркестровки. В: Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică. Chișinău: FOXTROT SRL, 2017, Nr. 1 (30), p. 19–23. ISSN 2345-1408. Categoria C.

3.2. Materialele conferințelor științifice internaționale în țară și în străinătate:

3.2.1. Пысларь С. *Некоторые особенности восприятия тембра в симфоническом творчестве Павла Ривилиса: к вопросу о вообразаемом тембре*. В: Ion Gagim și universul muzicii. Materialele conferinței științifice internaționale consacrate aniversării a 60 de ani ai savantului. Coordonatori A. Dănilă, M. Tetelea, E. M. Pașca. Iași: EDITURA ARTES, 2014, с. 165–171. ISBN 978-606-547-192-4.

3.2.2. Пысларь С. *О некоторых особенностях передачи звучания народных инструментов в симфоническом творчестве Павла Ривилиса*. В: Folclor și postfolclor în contemporaneitate. Chișinău: Grafema Libris, 2015, p. 269–272. ISBN 978-9975-52-185-7.

3.2.3. Пысларь С. *Трактовка тембра в неофольклорных произведениях композиторов Молдовы на примере симфонического творчества Павла Ривилиса*. В: Музыкальная наука и композиторское творчество в современном мире. Сборник статей по материалам научно-практической конференции (13–14 мая, 2017). Астрахань: ООО «Леон», 2017, p. 175–180. ISBN 978-5-905639-19-7

BIBLIOGRAFIE

În limba rusă

1. Аксенов В. Связи музыкального фольклора и композиторского творчества (теоретический аспект). В: Молдавский музыкальный фольклор и его претворение в композиторском творчестве. Кишинев: Штиинца, 1990, с. 136–158.
2. Барсова И. Две хоральные прелюдии И.С. Баха в оркестровой обработке А. Шенберга. В: Оркестр. Инструменты. Партитура. Вып. 2. Москва: МГК, ред.-изд. отдел, 2007, с. 170–183.
3. Белых М. Эволюция отношения к фольклору в творчестве П. Ривилиса. В: Фольклор и композиторское творчество в Молдавии. Кишинев: Штиинца, 1986, с. 55–71
4. Березовикова Т. Сюитность в инструментальном творчестве молдавских композиторов как выражение национальной характерности и интернациональных связей. В: Интернациональные связи искусства МССР с художественными культурами братских республик. Кишинев: Штиинца, 1972, с. 10–18.
5. Благодатов Г. История симфонического оркестра. Ленинград: Музыка, 1969. 312 с.
6. Василенко С. Инструментовка для симфонического оркестра. Т. 1, 2. Москва: Музгиз, 1952, 1959. 395, 624 с.
7. Жарков А. Тембр в музыке: проблема определения понятия. В: Киевское

- музыкознание, № 55. Киев: НМАУ, 2017, с. 94–100.
8. Зейфас Н. Павел Ривилис. В: Композиторы союзных республик. Вып. 2. Москва: Советский композитор, 1977, с. 35–82.
 9. Котляров Б. О некоторых особенностях исполнительского стиля молдавского народного скрипичного искусства. В: Проблемы музыкального фольклора народов СССР. Москва: Музыка, 1973, с. 285–299.
 10. Кочарова Г. Постигая природу национального: об использовании фольклорных элементов в профессиональном композиторском творчестве на примере произведений молдавских композиторов Т. Кирияка и П. Ривилиса. В: Советская музыка, 1982, № 1, с. 33–35.
 11. Мироненко Е. Композиторское творчество в Республике Молдова на рубеже XX–XXI веков (инструментальные жанры, музыкальный театр). Кишинев: Primex-Com, 2014. 440 с.
 12. Мироненко Я. Выразительная система фольклора и композиторское творчество. В: Фольклор и композиторское творчество в Молдавии. Кишинев: Штиинца, 1986, с. 16–26.
 13. Райляну Л. Тенденции неофольклоризма в молдавской симфонической музыке 70-х гг. В: Интернациональные связи искусства МССР с художественными культурами братских республик. Кишинев: Штиинца, 1972, с. 96–110.
 14. Римский-Корсаков Н. Основы оркестровки с партитурными образцами из собственных сочинений. Ч. 1. Москва: Музгиз, 1946. 180 с.
 15. Рогаль-Левицкий Д. Современный оркестр. Исследования об оркестровых стилях и техниках оркестрового письма. Т. 1. Москва: Музгиз, 1953. 480 с.
 16. Столяр З. Люди и время. Композиторы-евреи в музыкальной культуре Молдовы : 30-е – 80-е годы XX века. Кишинев: Pontos, 2003. 272 с.
 17. Столяр З. Симфоническая музыка (историко-аналитический обзор). В: Музыкальная культура Молдавской ССР. Москва: Музыка, 1978, с. 114–144.
 18. Фортунатов Ю. Лекции по истории оркестровых стилей. Москва: МГК, 2004. 384 с.
- În limba română**
19. Axionov V. Ecouri ale neoclasicismului în creația componistică din Republica Moldova. În: Arta-2007: Arte audiovizuale. Chișinău: S. n., 2007 (Tipogr. Business-Elita SRL), p. 54–59.
 20. Axionov V. *Stihira* de Pavel Rivilis între tradiție și inovație. În: Arta-2011: Seria Arte audio-vizuale. Chișinău: IPC AȘM, 2011 (SA Tipografia *Reclama*), p. 35–45.
 21. Axionov V. Tendințe stilistice în creația componistică din Republica Moldova (muzica instrumentală). Chișinău: Cartea Moldovei, 2006. 216 p.
 22. Berezovicova T. Suita instrumentală în creația componistică din Republica Moldova.

(Secolul XX). Chișinău: Pontos, 2015. 172 p.

23. Ciobanu Gh. Conceptul contemporan al monodiei. În: Cercetări de muzicologie. Chișinău: Cartea Moldovei, 1998, p. 38-43.
24. Ghilaș V. Timbrul în muzica instrumentală tradițională de ansamblu. Chișinău: ȘeArec-com, 2001. 320 p.
25. Popa T. Pavel Rivilis. Picături din adevărul vieții. Chișinău: Pontos, 2011. 137 p.

În limba engleză

26. Bregman A. Auditory scene analysis. In: International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences. N.J. Smelzer & P.B. Baltes (Eds.). Amsterdam: Pergamon (Elsevier), p. 940–942.
27. McAdams S. Perspectives on the Contribution of Timbre to Musical Structure. In: Computer Music Journal, Vol. 23, No. 3, Recent Research at IRCAM (Autumn, 1999), p. 85–102.
28. Platz R., Wharton F. More than Just Notes: Psychoacoustics and Composition. In: Leonardo Music Journal, Vol. 5 (1995), pp. 23–28
29. Shatzkin M. Writing for the Orchestra: An Introduction to Orchestration. New-York, Prentice-Hall. 1993. 87 p.
30. Makris I., Mullet É. Judging the Pleasantness of Contour-Rhythm-Pitch-Timbre Musical Combinations. In: The American Journal of Psychology, Vol. 116, No. 4 (Winter, 2003), p. 581–61.

ADNOTARE

Pîslari Snejana. Tratarea timbrului în creația simfonică a lui Pavel Rivilis. Teza pentru obținerea titlului științific de doctor în studiilor artelor și culturologie la specialitatea 653.01 — Muzicologie, Chișinău, 2019.

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 200 de titluri, 4 anexe; 123 de pagini de text de bază, 34 de pagini anexe. Rezultatele cercetării sunt publicate în 13 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: dramaturgie timbrală, monodie, orchestră simfonică, Pavel Rivilis, principiu organistic, timbru mixt, timbru pur.

Subiect de studiu: muzica simfonică din Republica Moldova.

Scopul lucrării: evidențierea particularităților de interpretare a timbrului în creațiile simfonice ale lui P. Rivilis. **Obiectivele cercetării:** caracterizarea sferei imagistice și a mijloacelor de transpunere a limbajului muzical în lucrările orchestrale ale lui P. Rivilis din anii 1970–1990, precum *Dansuri simfonice*, *Unisonuri*, *Concert pentru orchestră*, *Burdoane*, *Stihira*, transcripția orchestrală a *Ciaconei* din Partita nr. 2 pentru vioară solo de J. S. Bach; studierea metodelor de lucru ale compozitorului cu timbrul muzical; determinarea trăsăturilor caracteristice ale utilizării timbrurilor pure și mixte; stabilirea specificului realizării timbrale a monodiei cu mijloace orchestrale; examinarea aspectelor aplicării principiului gândirii orchestrale organistice în lucrările pentru orchestra simfonică.

Noutatea și originalitatea științifică. Teza este o primă lucrare muzicologică în care creația simfonică a lui P. Rivilis constituie obiectul principal al cercetării. În lucrare, pentru prima dată în știința muzicii din Republica Moldova sunt abordate probleme legate de interpretarea timbrului în creația simfonică, de realizarea monodiei cu mijloace orchestrale și a gândirii orchestrale organistice. Originalitatea cercetării este determinată de identificarea metodelor de lucru ale lui P. Rivilis cu timbrul muzical ca o componentă principală a țesăturii orchestrale.

Problema științifică soluționată constă în formarea viziunii integrale asupra tratării timbrului în creația simfonică a lui Pavel Rivilis, fapt ce contribuie la conștientizarea procesului de lucru al compozitorului cu materialul orchestral, precum și la determinarea importanței creațiilor semnate de P. Rivilis în cultura muzicală a Republicii Moldova.

Valoarea teoretică. Teza este un aport considerabil la dezvoltarea domeniilor importante ale muzicologiei, precum istoria muzicii, istoria stilurilor orchestrale, orchestrație. Aspectele tezei, de asemenea, prezintă interes pentru specialiștii în științele conexe, cum ar fi psihologia muzicală, culturologia. Rezultatele investigației pot servi drept bază pentru viitoarele cercetări în domeniile vizate.

Semnificația practică a lucrării. Materialele tezei pot fi folosite în calitate de suport științifico-didactic în predarea cursurilor de *Compoziție*, *Organologie*, *Istoria stilurilor orchestrale*, *Istoria muzicii naționale*. Recomandările practice incluse în studiu vor fi utile muzicologilor, compozitorilor și dirijorilor orchestrelor simfonice în activitatea lor științifică și de creație.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul conferințelor științifice internaționale din Republica Moldova și Federația Rusă, sunt reflectate în 13 publicații științifice și sunt utilizate în activitatea componistică și cea didactică ale autoarei la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, precum și în Centrul de Excelență în Educația Artistică *Ștefan Neaga*.

АННОТАЦИЯ

Пысларь Снежана. Трактовка тембра в симфоническом творчестве Павла Ривилиса. Диссертация на соискание ученой степени доктора искусствоведения и культурологии по специальности 653.01 – Музыкаведение, Кишинев, 2019.

Структура диссертации: введение, четыре главы, основные выводы и рекомендации, библиография из 200 наименований, 4 приложения; 123 страницы основного текста, 34 страницы приложения. Результаты диссертации опубликованы в 13 научных работах.

Ключевые слова: монодия, органность, Павел Ривилис, симфонический оркестр, смешанный тембр, тембровая драматургия, чистый тембр.

Область исследования: симфоническая музыка Республики Молдова.

Цель исследования: выявить особенности трактовки тембра в симфонических произведениях П. Ривилиса. **Задачи исследования:** охарактеризовать образный строй и средства музыкального языка оркестровых сочинений П. Ривилиса 1970-х–1990-х гг.: *Симфонических танцев, Унисонов, Концерта для оркестра, Бурдонов, Стихиры*, оркестровой транскрипции *Чаконь* из *Партиты ре минор* для скрипки соло И. С. Баха; проанализировать методы работы композитора с музыкальным тембром; определить особенности использования чистых и смешанных тембров; изучить специфику тембрового воплощения монодии оркестровыми средствами; рассмотреть проблему реализации принципа органности в произведениях для симфонического оркестра.

Научная новизна и оригинальность. Диссертация является первым музыковедческим трудом, в котором симфоническое творчество П. Ривилиса становится центральным предметом изучения. В ней впервые в отечественном музыкознании поднимаются проблемы, связанные с трактовкой тембра в симфоническом творчестве, воплощением монодии оркестровыми средствами и оркестровой органностью. Оригинальность исследования обусловлена выявлением методов работы П. Ривилиса с музыкальным тембром как основной составляющей оркестровой ткани.

Важная научная проблема, решаемая в настоящей работе, заключается в создании целостного представления о трактовке тембра в симфоническом творчестве Павла Ривилиса, что способствует осмыслению процесса работы композитора с оркестровым материалом и определению значения его сочинений в музыкальной культуре Республики Молдова.

Теоретическая значимость. Работа вносит вклад в развитие ряда важных областей музыкознания — таких как история музыки, история оркестровых стилей, оркестровка. Положения диссертации также представляют интерес для специалистов смежных областей знаний: музыкальной психологии, культурологии. Результаты исследования могут стать базой для будущих изысканий в указанных областях.

Практическое значение. Материалы диссертации могут служить научно-методическим подспорьем в учебных курсах *Композиция, Инструментоведение, История оркестровых стилей, История национальной музыки*. Практические рекомендации, содержащиеся в исследовании, будут полезны музыковедам, композиторам и дирижерам симфонических оркестров в их научной и творческой деятельности.

Внедрение научных результатов. Результаты исследования были апробированы на международных научных конференциях в Республике Молдова и Российской Федерации, отражены в 13 научных публикациях и используются автором в его композиторском творчестве и в педагогической деятельности в Академии музыки, театра и изобразительных искусств и в Образцовом центре художественного образования им. Штефана Няги.

ANNOTATION

Pislari Snejana. Timbre treatment in the symphonic works of Pavel Rivilis. Thesis for the degree of Doctor of Fine Arts and Cultural Science. Speciality 653.01 — Musicology, Chisinau, 2019.

The paper consists of: introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography comprising 200 titles, 123 pages of the basic text, four appendices. The results of the study were published in 13 scientific papers.

Keywords: mixed timbre, monody, organ-like polyphonic thinking, Pavel Rivilis, pure timbre, symphony orchestra, timbral dramaturgy.

Area of research: the symphonic music in the Republic of Moldova.

The main purpose of the research is the study of the timbre treatment particularities in the symphonic works of Pavel Rivilis. **The objectives:** to reveal the structural aspects and the musical language in the opuses that were written by Pavel Rivilis during the 1970s-1990s, such as *Symphonic Dances*, *Unisons*, *Concerto for orchestra*, *Bourbons*, *Stikhira*, the orchestral transcription of *Chaconne* from *The Partita in D minor* for solo violin by J. S. Bach; to describe the approaches to working with the timbre; to determine the concept of pure timbre and mixed timbres; to examine the question of the orchestral implementation of monody; to describe the principle of organ-like polyphonic thinking in symphonic works.

Scientific novelty and originality. The dissertation is the first music study in which the symphonic works of Pavel Rivilis are the central subject of study. In this thesis, for the first time in the history of national musicology, the author raises questions related to the timbre treatment in symphonic works, in particular, the implementation of monody through organ-aesthetics in order to create unique orchestral sounds. The originality of this research is achieved through the identification and analysis of the methods used by Pavel Rivilis in working with the timbre, as the main parameter of the orchestral texture.

Scientific problem solved by the author in this research is the holistic elucidation of the approach to timbre treatment used by Pavel Rivilis in his symphonic works, fact that contributes to the comprehension of the process in which the composer works with orchestral material, and helps to define the importance of the compositions signed by P. Rivilis in the musical culture of the Republic of Moldova.

Theoretical value. The thesis contributes to the further development of several important musicology fields, such as *History of Music*, *History of Orchestral Styles*, and *Orchestration*. The appendices may also be of a particular interest to the researchers that work in interdisciplinary fields, such as *Music Psychology* and *Cultural Studies*. In addition, the results of this study may serve as a basis for future research in the aforementioned spheres.

Practical significance. The materials of this dissertation may be used as a methodological guidance for courses, such as *Composition*, *Instrumentation*, *History of Orchestral Styles*, and *History of National Music*. The practical recommendations may be useful to composers, musicologists and conductors of symphony orchestras, in their scientific and creative activity.

Implementation of the scientific results. The results of the research were recognized of the international scientific conferences held in the Republic of Moldova and Russian Federation. They are used in the 13 scientific publications, as well as in author's works as a composer, and her teaching courses at the Musicology and Composition Department at the Academy of Music, Theater, and Fine Arts, and at Educational Arts Center „Stefan Neaga”.

ПЫСЛАРЬ СНЕЖАНА

**ТРАКТОВКА ТЕМБРА
В СИМФОНИЧЕСКОМ ТВОРЧЕСТВЕ ПАВЛА РИВИЛИСА**

СПЕЦИАЛЬНОСТЬ 653.01 - МУЗЫКОВЕДЕНИЕ

Автореферат диссертации на соискание ученой степени
доктора искусствоведения и культурологии

Aprobat spre tipar: 07.05.2019
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 2,1

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj 30 ex.
Comanda nr. 14325

Centrul Editorial-poligrafic al USM
Str. Al. Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009

Chişinău, 2019

PÎSLARI SNEJANA

**TRATAREA TIMBRULUI ÎN CREAȚIA SIMFONICĂ
A LUI PAVEL RIVILIS**

SPECIALITATEA 653.01 – MUZICOLOGIE

Autoreferatul tezei de doctor în studiul artelor și culturologie

CHIȘINĂU, 2019